

עודכן ב- 27/02/2009 02:26

פינוי פלוס

ב-1952 פונו בני השבט הבדוויי אבו אל-קיעאן מבתיהם. קיבוץ שובל קיבל את אדמותיהם. הם התיישבו במקום שהמדינה בחרה, אבל היישוב לא קיבל הכרה. ככה זה עבד בישראל של פעם. חלפו כ-50 שנה. נחשו מה: המדינה שוב רוצה לפנות אותם מבתיהם ושוב מתכננת להעביר אותם לאן שמתחשק לה. ככה זה עובד גם בישראל של היום

מאת רן שפירא

דקות מעטות אחרי שקיעת השמש, ביתו של ראד אבו אל-קיעאן מתמלא חושך והטמפרטורה צונחת במהירות. קשה לראות מה כותבת היד על הדף, אבל קשה עוד יותר לחיות בתנאים האלה יום-יום. "הילדים פה גדלים בסביבה לא נאותה", אומר ראד, אב לחמישה, "בלילה אין תנור שיחמם אותם, אין אור בבית, אין שירותי בריאות".

הבית, כמו כל שאר הבתים בכפר אום אל-חיראן שבנגב, אינו מחובר לרשת החשמל, ואף לא לטלפון או לביוב. המים מגיעים מצינור שחובר באופן מאולתר למבנה של הקרן הקיימת ביער יתיר, כמה קילומטרים מצפון ליישוב. בכמה מן הבתים יש חשמל מגנרטורים, שטרטור המנועים שלהם מפר את השקט הפסטורלי. אבל התושבים אינם מפעילים אותם 24 שעות ביממה. אנשי חינוך, חקלאים, בעלי עסקים קטנים, עובדי ציבור - משאביהם הכלכליים מוגבלים.

אום אל-חיראן וכמוהו הכפר השכן-התאום עתיר, הם כפר בדוויים לא מוכרים. בשונה מרוב הכפרים הלא מוכרים האחרים בנגב, הכפרים הללו, שכל תושביהם הם בני שבט אחד - אבו אל-קיעאן - הוקמו לפני כ-55 שנה, למעשה, בהוראת המדינה. יתרה מכך - תושביהם אולצו לעבור לגור בהם.

הצעה שקשה לסרב לה

עד שנות ה-50 גרו בני משפחת אבו אל-קיעאן סמוך לוואדי זובאלה ולחירבת א-זובאלה, בין קיבוצי השומר הצעיר בית קמה, דביר, להב ושובל. באותה תקופה היו הערבים במדינה תחת שלטון צבאי, ובשנת 1952 המושל הצבאי של האזור עקר את משפחת אבו אל-קיעאן בכוח, והורה להם לעבור ליער להב. שם הקימו מאהל שבו חיו כשנה ואחרי כשנה שוב הועברו למקום שבו הם מתגוררים עד היום. היישוב ממוקם כ-30 קילומטר מצפון-מזרח לבאר שבע, פחות מעשרה קילומטרים ממזרח ליישוב הבדוויי חורה וכעשרה קילומטרים מדרום ליישוב היהודי מיתר. האדמות שהם אולצו לעזוב הועברו לרשות קיבוץ שובל, שמעבד אותן מאז.

הדרישה של המושל הצבאי היתה מסוג הבקשות שאי אפשר לסרב להן. עזאת אבו אל-קיעאן מספר כי על תושבים שסירבו לעקור מוואדי זובאלה, הופעל לחץ לא מתון. סבו, אביה של אמו, שהיה בין הסרבנים, אולץ לעקור צפונה, לצפת. מכיוון שתחת השלטון הצבאי לא היה חופש תנועה, הוא היה שם היה כמה חודשים, בלי שהותר לו לחזור לביתו או להיפגש עם משפחתו, עד שנשבר והסכים לעבור לאום אל-חיראן.

ביישוב החדש, הסמוך מאוד לקו הירוק - אז קו הגבול עם ירדן - יועד לאנשי אבו אל-קיעאן תפקיד ביטחוני. רבים מהגברים צוידו בנשק והתבקשו לסייע במניעת הסתננות או הברחות. למרות תפקידם הביטחוני ועל אף המאמצים הרבים שהשקיעה המדינה בהעברתם למקומם

החדש, היא לא העניקה להם מעמד או הכרה כלשהם. כך נותרו התושבים ללא חיבור לתשתיות הבסיסיות - מים, חשמל, תחבורה ציבורית - וללא שירותי חינוך ובריאות ביישוב.

עם זאת, במשך השנים היו התייחסויות של זרועות ממשל שונות ליישוב. המסמך הכתוב המוקדם ביותר שבו יש התייחסות כזאת הוא תשובה לשאלתה שהעלה שר הבריאות ישראל ברזילי, באוגוסט 1957. אורי לוברני, אז היועץ לענייני ערבים לראש הממשלה, כתב במסמך שסווג "סודי", כי עקב לחץ שהפעיל עליהם המושל הצבאי, בני השבט "הסכימו... להעתיק מקומות מגוריהם לסביבות עתיר", וכי הם "קיבלו בחכירה קרקע מאדמות המדינה בהתאם לנוהל של משרד החקלאות, והינם מעבדים אותה".

ואכן, עזאת, יליד 1973, עוד זוכר מילדותו את שדות החיטה והשעורה הנרחבים שעובד אביו. אבל לדבריו, בראשית שנות ה-80 החלו רשויות שונות למנוע מהחקלאים לעבד את האדמות ולהשתמש בהן למרעה. השדות גודרו ומחקלאי אום אל-חיראן נמנעה הגישה אליהם. אביו נאלץ לשכור חלקה למרעה באזור חורה, הרחק מהכפר. באדמות, שהועברו לרשות המדינה, ניטע בהמשך יער.

עורכת הדין סוהאד בשארה מארגון עדאלה, שמלווה זה שנים את מאבקייהם של תושבי עתיר ואום אל-חיראן, מזכירה מסמכים נוספים שמהם עולה כי רשויות המדינה היו מודעות לקיומם של הכפרים במקום. אחד המסמכים האלה הוא מפה של משרד הפנים מ-1962, שבה מסומנים בתי הכפר. ועדיין, הכפר מעולם לא זכה להכרה רשמית. הוא אינו מופיע במפות רשמיות של המדינה, הוא נעדר ממערכת התכנון של משרד הפנים ומינהל מקרקעי ישראל רואה בתושביו פולשים לאדמות המדינה.

בשנות ה-70 פתח משרד המשפטים בהליך להסדר הבעלות על הקרקעות, כדי להכניס סדר בהתיישבות בנגב. אלא שרבים מתושבי אום אל-חיראן ועתיר כלל לא היו מודעים להליך ולא היו שותפים לו, ולמרות זאת, עד לתחילת העשור הנוכחי המדינה כמעט שלא נקטה צעדים נגדם. ב-1997 פקדה את האזור סופה עזה ורבים מהבתים נהרסו. אריאל שרון, אז שר התשתיות, ביקר במקום זמן קצר אחרי הסערה והורה לתת לתושבים סיוע כספי לשיפוץ בתיהם, והם אכן שיקמו את ההרס.

הסבר דחוק

המצב החל להשתנות באוגוסט 2001, אז הגיש מינהל מקרקעי ישראל לממשלה דו"ח שכותרתו "מצב יישובים חדשים ומתחדשים". הדו"ח סקר 68 יישובים יהודיים שתוכננו, את מיקומו של כל אחד מהם, ייעודו ומצב הליכי התכנון. ברשימה נכלל גם יישוב יהודי חדש, חירן שמו, שתוכנן להיבנות בדיוק במקום שבו יושבים עתיר ואום אל-חיראן. בסעיף "בעיות מיוחדות" נרשם, בין השאר: "יש בדו"ח בשטח".

התוכנית להקמת חירן אושרה במועצה הארצית לתכנון ובנייה באפריל 2002 וביוני באותה שנה אישרה אותה הממשלה. בעקבות הדו"ח של המינהל נקטה הממשלה הליכים משפטיים נגד תושבי עתיר ואום אל-חיראן. כך, ב-2004 קיבלו כל 1,000 התושבים תביעות פינוי, בטענה שהם פולשים לאדמות מדינה. 50 שנה אחרי הפינוי האחרון, שבע שנים אחרי שהמדינה סייעה להם בשיקום כפרם.

ביום שבו הוגשו תביעות הפינוי, חזר עזאת אבו אל-קיעאן מעבודתו בחורה וראה רכב של קרן קיימת לישראל חונה בכפר. ברכב היתה ערימה גדולה של ניירות. שני האנשים שישבו ברכב שאלו לשמו והושיטו לו את תביעת הפינוי. "לקחתי את הניירות ומיד הלכתי אתם למשרד של עדאלה בבאר שבע", מספר עזאת. שם התברר לו שכל שכניו קיבלו תביעות דומות.

לדבריו, התאריך שמתנסס על כתבי התביעה מוקדם בכשמונה חודשים ליום שבו הם נמסרו לתושבים, ובאותו שלב כבר היה מאוחר מדי להתנגד לתביעה. התושבים הכריזו שתביעות הפינוי אינן מקובלות עליהם ונשארו במקום. הרשויות הגיבו בצווי הריסה. התושבים, באמצעות ארגון עדאלה, שפועל למען זכויות הערבים בישראל, פנו לבית המשפט ומאז

העניין בדיונים.

בדיון ביום שלישי באולמו של השופט ישראל אקסלרד בבית משפט השלום בבאר שבע, הודה עלי פורטי, סגן מתכנת מחוז דרום במשרד הפנים, שבתו הכפרים עתיר ואום אל-חיראן מופיעים בתצלומי אוויר ובמפות. אבל, הוא אמר, "במקום הזה אין יישוב, אין לו סמל של יישוב - יש שם מקבץ של מבנים". הוא הוסיף כי "בתוכנית ליישוב חירן מסומנים בתים שחלקם מיועדים להריסה".

חירן, הסביר פורטי, לא יהיה יישוב עצמאי, אלא שכונה פרורית של מיתר. כשעורך הדין מעדאלה, מוראד אל-סאנע, המייצג את התושבים, תהה איך בונים שכונה המרוחקת עשרה קילומטרים מהיישוב, סיפק פורטי הסבר ביורוקרטי דחוק. הוא ציין שבכל מקרה, אופי היישוב המתוכנן מתאים יותר לאוכלוסייה יהודית ולא לבדווים, שמעדיפים מגורים ביישוב כפרי, שבו הם יכולים לגדל צאן וגמלים ולעבד שדות.

תושבי אום אל-חיראן שישבו באולם הגיבו לדברים בחיוכים מרירים. הם כבר שמעו את הטיעונים האלה יותר מפעם אחת. לפנות ערב, בחושך שהחל לכסות את ביתו, אמר ראד כי "האיום בהריסת הבתים הוא איום ממשי. אנחנו גרים פה בלי חשמל, בלי מים, בלי תחבורה ציבורית. הילדים הולכים כל בוקר 1,200 מטר ברגל רק כדי לנסוע בהסעה לא בטיחותית לבית הספר בחורה, ואנחנו שורדים בכל זאת. אין לי בעיה עם חירן. אם יקום פה יישוב ויהיו לי שירותים כמו דואר, בנק, מרפאה, אני אחיה אתם בשלום. אני רוצה רק יחס שווה, כמו שמקבל כל אזרח, שלא יכירו בתעודת הזהות הכחולה שלי רק ביום הבחירות".

ממשרד הפנים נמסר בתגובה כי אכן מקודמת תוכנית להקמת יישוב פרורי בשם חירן, וכי "חלק קטן מאזור המיועד לפינוי, חופף עם התוכנית". במשרד טוענים עם זאת, כי "פעילות האכיפה לפינוי התושבים התחילה זמן רב לפני העלאת נושא הקמת היישוב היהודי, והראיה שביישוב חורה שכונות תשע-עשר מיועדות לאכלוסם". עוד נאמר כי חלק גדול מבני השבט כבר מתגוררים בשכונות אלה ו"חלק נכבד מבני השבט משמשים בתפקידים בכירים במועצת חורה". במשרד הוסיפו כי הפיצוי לתושבים נתון בידי המינהלה לקידום הבדווים, "אולם ידוע לנו שנערך מו"מ עם התושבים לקבלת פיצוי, הן בקבלת מגרשים חינוך בתחום היישוב והן פיצוי כספי".

כל הזכויות שמורות, "הארץ" ©

סגור חלון